

větší při hodnocení jednotlivých okresů. U pětiny českých okresů byl podíl ekonomicky aktivních vyšší než 54 % a jen dva okresy měly tento podíl nižší než 51,5 %. Z moravských okresů byla pod hranicí 51,5 % téměř polovina z nich a úroveň 54 % nepřesáhl ani jeden okres.

Nejvyšší podíly ekonomicky aktivních osob byly zaznamenány v okresech Sokolov (55,8 %) a Jablonec (55,6 %). Naopak nejnižší podíly vykazovaly moravské okresy Prostějov (50,0 %) a Frýdek-Místek (50,1 %). Ještě v dalších třech okresech - Karviná, Znojmo a Žďár nad Sázavou - byl tento podíl nižší než 50,5 %.

Rozdíly v odvětvové struktuře zaměstnanosti jsou odrazem odlišné struktury ekonomiky jednotlivých krajů. Výjimečné je odvětvové složení v Praze. Pomineme-li logicky nízké zastoupení odvětví zemědělství, zhruba poloviční proti ostatním krajům byl podíl pracovníků v průmyslu (poklesl již pod 20 %), naopak výrazně nadprůměrný byl podíl zaměstnaných v nevýrobní sféře, především v sociálních činnostech a státní správě. Podprůměrný podíl pracujících v zemědělství se současně nejvyššími podíly ekonomicky činných v průmyslu je v Severočeském a Severomoravském kraji.

Obdobné rozdíly vykazuje rovněž sociální struktura ekonomicky činného obyvatelstva. Ve většině krajů byly počty i podíly dělníků a zaměstnanců přibližně stejné, pouze v Severočeském a Severomoravském kraji byl podíl dělníků zhruba o jednu sedminu vyšší. Nejvyšší podíl členů zemědělských družstev byl zjištěn v kraji Jihočeském (10,5 %) a Jihomoravském (9,6 %), nejnižší v Severočeském kraji (2,6 %). Podíl samostatně činících se v jednotlivých krajích příliš nelišil (1,3 - 1,9 %), výjimku tvořila pouze Praha s podílem téměř dvojnásobným (3,2 %).

8. DOJÍŽDKA DO ZAMĚSTNÁNÍ A ŠKOL

Podle výsledků sčítání lidu 1991 vyjždělo v České republice do zaměstnání mimo obec svého trvalého bydliště 1756,5 tisíc osob (v celé ČSFR 2754,4 tis.) a do škol a středních odborných učilišť 633,4 tisíc osob (v ČSFR 968,1 tis.). Vyšší počet vyjíždějících za prací proti roku 1980 o téměř 70 tisíc osob odpovídá odhadovanému nadhodnocení

vyjížděky v důsledku rozdělování obcí.

Počet vyjíždějících do škol a učilišť se zvýšil proti roku 1980 o téměř 100 tis., z toho bylo 50 tis. vyjíždějících učňů. Druhou polovinu přírůstku nelze zcela přesně specifikovat, rozdělení vyjíždějících mezi žáky základních škol a studenty středních a vysokých škol je jen přibližné. Vyjížděka žáků základních škol se zvýšila o zhruba 15 tisíc, a to při snížení počtu žáků základních škol o téměř 200 tisíc. Tento trend je vysvětlitelný jednak tím, že v menších venkovských obcích docházelo k rušení tzv. malotřídních škol a dále tím, že vlivem rozdělení obcí jsou nyní za vyjížděku považovány i případy, které v roce 1980 vyjížděkou nebyly. Dojížděka studentů středních a vysokých škol vzrostla přibližně o 35 tis. osob. Podíl vyjíždějících studentů se pohybuje i v roce 1991 (stejně jako při sčítání 1980) okolo 60 % z celkového počtu studentů.

Obyvatelstvo vyjíždějící mimo obec svého bydliště do zaměstnání a škol

Rok sčítání	Počet vyjíždějících						
	celkem v tisících	v rámci okresu		mezi okresy kraje		mezi kraji	
		v tisících	v %	v tisících	v %	v tisících	v %
C e l k e m							
1980	2 229,6	1 410,3	63,2	520,7	23,4	298,6	13,4
1991	2 389,9	1 559,5	65,2	553,8	23,2	276,6	11,6
E k o n o m i c k y a k t i v n í							
1980	1 689,7	1 117,8	66,1	361,0	21,4	210,9	12,5
1991	1 756,5	1 213,2	69,1	356,6	20,3	186,7	10,6
Ž á c i a s t u d e n t i							
1980	539,9	292,5	54,2	159,7	29,6	87,7	16,2
1991	633,4	346,3	54,7	197,2	31,1	89,9	14,2

Z celkového počtu 1756,5 tis. vyjíždějících ekonomicky aktivních osob jich 1589,9 tis. (90,5 %) vyjíždělo za prací denně. Výše podílu denní vyjížděky byla logicky závislá na vzdálenosti místa bydliště a místa pracoviště. U vyjíždějících v rámci okresu dosáhl podíl denně vyjíždějících 96,8 %, u vyjíždějících do jiných okresů České republiky byl tento podíl nižší - 77,8 %.

Více než 65 % z celkového počtu vyjíždějících má cíl vyjížděky ve vlastním okrese, u vyjížděky za prací je tento podíl ještě vyšší - téměř 70 %. Z celkového přírůstku vyjíždějících za prací v rámci okresu tvořily zhruba dvě třetiny osoby vyjíždějící v důsledku rozdělení obcí, téměř 15 % je tvořeno zvýšením celkového počtu ekonomicky aktivních obyvatel a necelých 20 % je způsobeno faktickým růstem mobility pracovníků.

Intenzita vyjížděky za prací je rozdílná podle velikostní skupiny obce trvalého bydliště. Z venkovských obcí do 2 tisíc obyvatel vyjížděly za prací téměř dvě třetiny (64,4 %) ekonomicky aktivních osob; z velkých měst se 100 000 a více obyvateli vyjíždělo za prací jen 5,5 % ekonomicky aktivních osob. S růstem velikosti obce se intenzita vyjížděky za prací snižovala.

Obecně platí výrazná závislost počtu vyjíždějících osob na velikostní skupině obce trvalého bydliště; avšak i uvnitř jednotlivých skupin existuje poměrně značná variabilita počtu vyjíždějících v závislosti na poloze (vzdálenosti od měst) a především funkci každého sídla (každé obce).

Z celkového počtu vyjíždějících žáků, studentů a učňů k 3.3.1991 bylo 201,1 tis. žáků základních škol, 210,6 tis. žáků středních odborných učilišť a 221,7 tis. studentů středních a vysokých škol. Zatímco vyjížděka žáků základních škol se rozhodující měrou realizovala v rámci okresu (více než 91 % vyjížděky), u žáků SOU a studentů převažovala vyjížděka přes hranice okresu - u žáků SOU činila 56,3 % a u studentů (převážně zásluhou vysokoškoláků) dokonce 62,2 % z celkové vyjížděky.

Intenzita vyjížděky byla nejvyšší u žáků SOU (z 1000 žáků SOU jich vyjíždělo 694). Studentů středních a vysokých škol vyjíždělo 554 z 1000 a žáků základních škol 152 osob z 1000. Podíly vyjíždějících žáků a studentů byly nejvyšší v okresech sousedících s velkoměsty. Ve třech okresech tento podíl překročil 50 % - Praha-západ, Plzeň-jih a Brno-venkov, v dalších třech pak 49 % (Praha-východ, Domažlice a Plzeň-sever).

Ve sčítání 1991 se zjišťovala struktura souboru ekonomicky aktivních osob vyjíždějících a dojíždějících za prací v členění podle pohlaví, věkových skupin a odvětví národního hospodářství.

Porovnání vyjížděky podle pohlaví dokumentuje odlišný vývoj pracovní mobility mužů a žen. Zatímco podíly mužů a žen na celkovém počtu ekonomicky aktivních osob se od roku 1980 v podstatě nezměnily, podíl vyjíždějících žen roste. V roce 1980 vyjíždělo za prací z každého 1000 ekonomicky aktivních žen 247, v roce 1991 již 268 žen. U mužů zůstal tento podíl téměř shodný (376 resp. 375). Změnila se tak i struktura vyjíždějících podle pohlaví: ženy se v roce 1991 podílely na celkovém počtu vyjíždějících za prací 39,4 %, (v roce 1980 tvořily 37,0 %).

Ženy vyjíždějí častěji na kratší vzdálenosti než muži. V rámci okresu mělo pracoviště téměř 73 % vyjíždějících žen, ale jen dvě třetiny mužů; (u obou pohlaví je zřejmý mírný nárůst proti roku 1980). Vliv na rozdílnou intenzitu vyjížděky za prací přes hranice okresu má i odlišný územní rozptyl tradičních "mužských" a "ženských" odvětví. Odvětví s převahou "mužských" profesí (těžba surovin, strojírenství, stavebnictví) mají vyšší územní koncentraci a tudíž i nutnost dojížděky na větší vzdálenosti.

Úroveň mobility ekonomicky aktivního obyvatelstva je závislá i na věku osoby. Zjištěné údaje prokazují, že s přibývajícím věkem se intenzita vyjížděky snižuje. Nejvyšší je u aktivních osob mladších 25 let - více než 44 %. Tyto osoby se podílely na celkovém počtu osob ekonomicky aktivních necelými 17 %, ale na počtu vyjíždějících téměř 23 %. Z osob 35-59 letých vyjíždělo necelých 30 % ekonomicky aktivních.

Vyjíždějící do zaměstnání podle vybraných odvětví k 3. 3. 1991

Ukazatel	Úhrnem	z toho odvětví				
		zemědělství lesní a vodní hosp.	průmysl	stavebnictví	obchod a jiné činnosti	sociální činnosti
Ekonomicky aktivní celkem	v tis. 5 421,1	627,9	2 021,0	411,9	515,5	673,9
	v % 100,0	11,6	37,3	7,6	9,5	12,4
Vyjíždějící do zaměstnání	v tis. 1 756,5	226,3	757,1	176,1	143,1	159,1
	v % 100,0	12,9	43,1	10,0	8,1	9,1
Počet vyjíždějících na 1000 ekonomicky aktivních	324	360	375	428	278	236

Z hodnocení typů dojížděky z hlediska jednotlivých odvětví vyplývá, že největší pohyb

za prací je v odvětví stavebnictví, kde vyjíždí téměř 43 % všech pracovníků tohoto odvětví. Přitom téměř polovina z tohoto počtu vyjíždějících připadá na vyjízdku mimo okres.

Směrovým proudem vyjízdky (dojíždky) se rozuměla každá relace mezi libovolnou obcí vyjízdky (dojíždky) a libovolnou obcí dojíždky (vyjíždky), pokud v tomto směru vyjížděla alespoň jedna osoba. Vyjízdkových proudů bylo zjištěno 149 775. S růstem počtu vyjíždějících se počet proudů logicky snižoval. Nejslabších proudů (tzv. náhodných), s méně než 10 vyjíždějícími bylo více než pět šestin z jejich celkového počtu; spolu s proudy s 10-19 vyjíždějícími tvořily 90 % všech proudů, ale jen 22,5 % všech vyjíždějících osob. Nejvyšší podíl osob vyjíždějících v těchto "malých" proudech byl v převážně zemědělských okresech Znojmo (37,1 % vyjíždějících), Jičín (36,7 %), a Prachatice (36,6 %).

"Velkých" proudů s více než 100 vyjíždějícími bylo 3122 (jen 2,1 %), ale osoby v těchto proudech tvořily téměř polovinu ze všech vyjíždějících. Nejvyšší podíl těchto "velkých" proudů vyjíždějících byl v okresech Karviná (91,6 %), Most (76,4 %), Ostrava (74,6 %), Opava (70,8 %) a Chomutov (70,4 %).

Jiným ukazatelem míry koncentrace vyjízdky je průměrný počet osob v proudu. Za Českou republiku tento ukazatel dosáhl necelých 12 osob, ale v okresech Chomutov, Most, Teplice, Frýdek-Místek, Opava a Ostrava přesáhl 20 osob a v okrese Karviná se přiblížil 60 osobám.

V době sčítání vyjíždělo za prací *přes hranice jednotlivých krajů* 200,4 tis. osob, z toho 5,2 tis. do Slovenské republiky a 8,5 tis. do jiných států. Celkový pokles intenzity mezikrajské vyjízdky (z 3,9 % v roce 1980 na 3,4 % v roce 1991) byl ovlivněn především poklesem podílu tohoto typu vyjízdky u mužů. Přesto však nadále trvá vyšší intenzita vyjízdky mimo kraj u mužů než žen (4,6 % proti 2,7 %).

Změny nastaly i ve směrech a saldech dojíždky u jednotlivých krajů. Kladná salda u Prahy a Severomoravského kraje se snížila, dále vzrostla záporná salda u Severočeského, Východočeského a Jihomoravského kraje. Naopak snížení pasivního salda na polovinu bylo zaznamenáno u Jihočeského kraje (vliv výstavby jaderné elektrárny Temelín).

Hlavní část mezikrajské dojíždky v rámci České republiky představovala výměna

pracovníků mezi Prahou a Středočeským krajem. Ze Středočeského kraje vyjíždělo za prací do Prahy 70,4 tis. osob (37,7 % z celkové mezikrajské vyjížděky), opačným směrem 12,5 tisíc osob. Proti roku 1980 se snížil počet dojíždějících do Prahy a naopak vzrostl počet vyjíždějících z Prahy. Další větší proudy dojíždějících byly zaznamenány mezi moravskými kraji (z jižní na severní Moravu vyjíždělo 10,5 tis. osob, opačným směrem 6,9 tis.), Východočeským a Středočeským krajem (3,4 tis. vyjíždělo z Východočeského a 3,1 tis. ze Středočeského) a mezi Východočeským a Jihomoravským krajem (2,9 tis. z Východočeského kraje a 3,4 tis. opačným směrem).

Typy vyjížděky do zaměstnání podle jednotlivých krajů k 3.3.1991

Typ vyjížděky	Praha	Středo- český	Jihočeský	Západo- český	Severo- český	Východo- český	Jiho- moravský	Severo- moravský
Počet vyjíždějících v tisících								
Uvnitř okresu	x	168,9	97,8	100,2	156,8	178,5	269,5	241,8
Mezi okresy kraje	x	25,6	15,7	45,1	29,9	31,1	99,3	96,2
Mezi kraji	19,6	79,1	10,7	10,6	15,1	18,1	29,8	17,4
Celkem	19,6	273,6	124,2	155,9	201,8	227,7	398,3	355,4
Počet vyjíždějících na 1000 ekonomicky aktivních osob								
Uvnitř okresu	x	288	265	218	247	274	254	239
Mezi okresy kraje	x	44	43	98	47	47	94	95
Mezi kraji	30	135	29	23	24	28	28	17
Celkem	30	467	337	339	318	349	376	351

Nejvyšší podíl vyjíždějících z celkového počtu ekonomicky aktivních osob byl ve Středočeském kraji (téměř polovina z nich měla pracoviště mimo obec trvalého bydliště). V dalších krajích byl podíl vyjíždějících poměrně vyrovnaný, pohyboval se okolo jedné třetiny.

Meziokresní vyjížděku můžeme rozdělit na dvě skupiny - na vyjížděku mezi okresy uvnitř kraje a na vyjížděku mezi okresy různých krajů. Celkový objem vyjížděky přes hranice okresu dosáhl v roce 1991 více než 543 tis. osob (z toho v rámci kraje vyjíždělo 342,9 tis. osob, tj. 63,1 % celkové meziokresní vyjížděky).

Meziokresní vyjízdka v jednotlivých krajích

Kraj	Celková vyjízdka z okresů v tisících		z toho meziokresní vyjízdka v rámci kraje v tisících		Podíl meziokresní vyjízdky v rámci kraje v %	
	1980	1991	1980	1991	1980	1991
Středočeský	112,3	104,7	27,1	25,6	24,1	24,5
Jihočeský	26,5	26,4	13,9	15,7	52,5	59,5
Západočeský	59,4	55,7	46,3	45,1	77,9	81,0
Severočeský	51,2	45,0	35,4	29,9	69,1	66,4
Východočeský	54,1	49,2	33,8	31,1	62,5	63,2
Jihomoravský	135,4	129,1	104,0	99,3	76,8	76,9
Severomoravský	119,5	113,6	100,5	96,2	84,1	84,7

Rozdíly v dojízdce do zaměstnání mezi okresy vyplývají hlavně z rozdílů v ekonomickém charakteru jednotlivých oblastí. Okresy se silnou koncentrací průmyslu a velká města mají výraznou převahu dojízdky. Nejvyšší aktivní saldo má samozřejmě hl.m. Praha - 92,3 tis. dojízdějících osob.

Nejvýznamnější oblastí dojízdky byla *pražská aglomerace*. Samotné hlavní město disponovalo největším soustředěním pracovních míst v republice. V době sčítání zde bylo ekonomicky činných 630 tis. obyvatel Prahy a navíc sem dojíždělo 112 tis. osob z ostatních krajů a okresů. To znamenalo téměř tři čtvrtě milionu pracovních příležitostí (téměř každé sedmé pracovní místo z ČR bylo v Praze - 13,8 %, přitom podíl Prahy na celkovém počtu obyvatel republiky dosáhl 11,8 % a podíl na celkovém počtu ekonomicky aktivních 12,0 %).

Počet dojízdějících do Prahy se proti roku 1980 snížil o 13 tis. a naopak počet vyjízdějících o téměř 7 tis. vzrostl. Struktura dojízdějících podle odvětví byla proti celostátnímu průměru podstatně odlišná. Výrazně nižší (proti celostátnímu průměru poloviční) byl podíl dojízdějících do průmyslových odvětví a do zemědělství (jen šestina republikového průměru), naopak více než dvojnásobný byl podíl dojízdějících do odvětví stavebnictví, služeb a státní správy.

Ostravská aglomerace je druhým největším soustředěním pracovních míst v České republice. V Ostravě bylo zjištěno 223 tis. pracovních míst, v Karviné a Opavě po 40 tis., ve Frýdku-Místku 35 tis. a v Třinci 31 tis. pracovních míst. Jedná se o typicky průmyslovou aglomeraci s vysokou intenzitou dojížděky do zaměstnání všemi směry. Samotné město Ostrava je stále ještě druhým největším centrem dojížděky v České republice, přestože se počet dojíždějících proti roku 1980 snížil ze 72,6 tis. na 63,8 tis. To spolu s nárůstem počtu vyjíždějících z Ostravy o 3,0 tis. na 12,8 tis. způsobilo výrazný pokles salda dojížděky ze 62,8 tis. na 51,0 tis. (téměř o 19%). Přes přírůstek počtu ekonomicky aktivních bydlících v Ostravě se snížil i počet obsazených pracovních míst o necelé 4 tis. Poklesl také podíl dojíždějících na celkovém počtu obsazených pracovních míst - z 32,0 % na 28,6%.

Město *Brno* je třetím největším střediskem dojížděky v republice. Jeho dojížděkový region je značně rozsáhlý, patří sem území celého okresu Brno-venkov, převážná část okresů Blansko, Břeclav a Vyškov, ale zasahuje až do okresů Hodonín, Třebíč, Znojmo a Žďár n. Sázavou. Počet dojíždějících do Brna se proti roku 1980 snížil o 5,6 tis. a dosáhl 61,0 tis. osob. Dojíždějícími pracovníky bylo obsazeno 24,2 % pracovních míst (v Praze obsadili v roce 1991 dojíždějící pracovníci 15,1 % a v Ostravě 28,6 % pracovních míst).

Nejvýznamnějším centrem dojížděky za prací v západních Čechách byla *plzeňská aglomerace* s výrazným jádrem - městem Plzeň. Toto město bylo spádovou oblastí nejen pro téměř celé okresy Plzeň-jih a Plzeň-sever, ale i pro část okresu Rokycany a mnohé další obce jiných okresů. Přestože se počet dojíždějících do Plzně proti roku 1980 snížil o více než 2 tis. osob, stále ještě dosahoval 27,4 tis. a Plzeň tak zůstala čtvrtým největším dojížděkovým centrem v republice. Nejvíce osob dojíždělo do Plzně z okresů Plzeň-sever (11,7 tis.) a Plzeň-jih (9,9 tis.).

9. DOMÁCNOSTI

Předmětem sčítání lidu a jednotkami jeho zpracování nejsou pouze fyzické osoby jako jednotlivci, ale i jako členové různých sociálních kolektivů, a to především rodin a
